УДК 811.112.2

КОНЦЕПТ “ЖІНКА” ТА СТЕРЕОТИПНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ЇЇ СОЦІОКУЛЬТУРНУ РОЛЬ У НІМЕЦЬКОМУ ПОБУТОВОМУ АНЕКДОТІ

Каліна Я. І., старший викладач

Запорізький юридичний інститут ДДУВС

Стаття присвячена дослідженню концепту “жінка”, її соціокультурних ролей та стереотипів, пов’язаних з ними, що досліджується на матеріалі німецького побутового анекдоту.

Ключові слова: соціокультурна роль, стереотип, концепт, жінка.

Калина Я. И. КОНЦЕПТ “ЖЕНЩИНА” И СТЕРЕОТИПНЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О ЕЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ РОЛИ В НЕМЕЦКОМ БЫТОВОМ АНЕКДОТЕ / Запорожский юридический институт ДГУВД, Украина

Статья посвящена исследованию концепта “женщина”, ее социокультурных ролей и стереотипов, связанных с ними, что исследуется на материале немецкого бытового анекдота.

Ключевые слова: социокультурная роль, стереотип, концепт, женщина.

Kalina Y. I. THE CONCEPT “WOMAN” AND STEREOTYPED NOTIONS ABOUT HER SOCIAL-CULTURAL ROLE IN THE GERMAN DOMESTIC ANECDOTE / Zaporozhye juridical institute of Dnepropetrovsk state university of internal forces, Ukraine

The article is dedicated to the research of the concept “woman”, her social-cultural roles and stereotypes, which are connected with them, what has be studied on a German domestic anecdote.

Key words: social-cultural role, stereotype, concept, woman.

Дослідження гендерного аспекту в лінгвістичних розвідках, що проводиться на матеріалі різних дискурсів та різних мов займає одне з домінантних місць у науці про мову. Споконвічні питання про сутність чоловіка та жінки, відносини між ними тощо цікавили людство з моменту його виникнення та не залишають байдужими сучасних дослідників. Так, Н. В. Любимова [1, 227] розглядає гендерні стереотипи на прикладі аналізу сучасної німецькомовної “жіночої” літератури, а Г. Г. Слишкін [2, 2] як один з підходів обрав виявлення гендерних концептів на матеріалі російських анекдотів. Х. Коттхофф, яким вивчає жанр анекдоту, зосереджується на гендерних особливостях його виробництва і сприйняття [3, 2] тощо.

Значна глибина та складність гендерного аспекту, а також недостатній рівень дослідження анекдотів спричинили лише часткове розкриття концепту “жінка” у вказаному жанрі гумористичного дискурсу. Відсутність детальної розробки та лакунарність у висвітленні цього питання призвели до того, що об’єктом цієї статті був обраний концепт “жінка”, а предметом - соціальні ролі жінки та пов’язані з ними стереотипи на матеріалі німецького побутового анекдоту, адже саме цей жанр у невеликій формі стисло передає глибокий філософський смисл, що ускладнюється специфічними характеристиками гумористичного дискурсу. Головною метою статті є розкриття особливостей концепту “жінка” в німецькому побутовому анекдоті. Реалізація цієї настанови передбачає вирішення таких завдань: виявлення основних соціокультурних ролей жінки та стереотипів, які розкриваються в німецьких побутових анекдотах, узагальнення встановлених особливостей та представлення концепту “жінка”, реалізованого в анекдотах.

Концепт, будучи центральним поняттям когнітивної лінгвістики, вміщує “відомості про те, що індивід знає, припускає, думає, уявляє про об’єкти світу” [4, 427]. У концепті “жінка” сполучаються знання про жінку: як істоту жіночої статі різного віку (від немовляти, дівчинки, до літньої жінки), як особистість, як суб’єкта, що виконує різні соціальні ролі (мати, дружини, сестри, дочки т.ін.) тощо.

Стереотип, як когнітивно-психологічне утворення, є дещо вужчим за концепт. Він лише однобічно та схематизовано представляє суб’єктивну характеристику певного явища, дії тощо [5, 339] і традиційно розуміється як узагальнене уявлення про характерні риси певних соціальних або етнічних груп [6, 28], які ще У. Липпманн упаковував у певну сітку або “форму, стереотипізовану для нас нашою культурою” [3, 81]. Це, з одного боку, полегшує орієнтацію у світі, тому що сприйняття і засвоєння обсягів інформації, що значно збільшилися, є спрощеним. З іншого боку, стереотипи представляють найчастіше перекручений й упереджений погляд, тому що базуються на обмеженому наборі ознак [7, 183]. Крім того, через їх часто неусвідомлюваний характер стереотипи являють собою досить стійкі утворення і піддаються зміні доволі важко [8, 151; 9, 243; 10, 71]. У результаті стереотипи не тільки полегшують комунікацію, задаючи стандартну схему або модель мислення, але є чинником, що перешкоджає успішній комунікації, тому що часто призводять до неправильного тлумачення поведінки або слів представника іншої соціальної або етнічної групи.

Особливістю стереотипних уявлень є також сполучення когнітивного механізму сприйняття світу із їхньою мовною фіксацією [11, 199; 6, 31], при цьому виділяються три функції стереотипів: що орієнтує (пов'язану з когнітивним сприйняттям миру), що інформує (засновану на передачі відносно достовірної генералізованої інформації) і функцію впливу на створення реальності (яка служить для розмежування своєї й чужої груп і дозволяє захистити інтереси своєї групи) [12, 221-223]. Серед двох видів стереотипів: стереотипи (мовної) поведінки, що визначають поведінку і дії, які варто виконувати в конкретній ситуації, та стереотипи-уявлення, які визначають, що варто очікувати в тій або іншій ситуації [13, 178], останній підвид буде досліджуватися в цій статті, адже саме дії героїв анекдоту промовляють за них яскравіше за будь-яке слово.

Серед можливих груп стереотипів (див. [7, 185]) у цьому дослідженні розглядається їх гендерний вид, тобто "сукупні культурно й соціально обумовлені уявлення про гендерні ролі" [1, 227]. На відміну від даної природою біологічної статі поняття гендер означає, як той або інший соціум визначає, формує й закріплює в суспільній свідомості й у свідомості особистості соціальні ролі жінки й чоловіка [14, 180]. Відповідно до цього визначення, гендерні стереотипи становлять узагальнені уявлення, які стосуються соціокультурної ролі в суспільстві і жінок, і чоловіків. Враховуючи складність представлення гендерних стереотипів, у цій статті розглядається тільки один їх різновид, а саме узагальнені уявлення про соціокультурну роль жінки в Німеччині.

Німецький побутовий анекдот, який став матеріалом дослідження цієї роботи, був обраний не тільки через його поширеність у народі. Саме в цьому жанрі гумористичного дискурсу імпліцитно виражені стереотипи найчастіше доводяться до абсурду (напр., дурість блондинок), у результаті чого вони стають більш доступними для сприйняття та усвідомлення [3, 2]. Крім того, не підлягає сумнівам адекватність відображення в анекдоті ціннісної картини світу певного суспільства. Так, на думку Г. Г. Слишкіна, відкритий дидактизм у побуті сучасним суспільством сприймається досить негативно, а анекдот дозволяє інкорпорувати утилітарні цінності не у вигляді явно виражених сентенцій, а імпліцитно [2, 2]. Про відповідність соціальних норм і цінностей суспільства ідеям, представленим в анекдоті, говорить також Л. І. Грішаєва [15, 170], що є цілком зрозумілим, адже анекдот виникає в народі та розкриває найболючіші чи найактуальніші риси оточуючого світу.

Виявлення гендерних стереотипів при аналізі анекдотів проводиться у два етапи:

1) визначення соціокультурної ролі певної статі, виходячи з характеристики дійових осіб і теми анекдоту (дружина, мати тощо у сфері сімейних відносин; студентка, акторка в професійній сфері т.і.);

2) виявлення типових якостей конкретної статі (дурість жінки, подружня невірність і т.і.).

Необхідність подвійного – тематичного і змістовного – аналізу продиктована тим, що соціальна роль діючої особи не завжди називається відкрито (часто героїня анекдоту позначається як подруга або жінка), а тема анекдоту може бути пов'язана з різними характеристиками героїні.

При проведенні ґрунтовного аналізу німецьких анекдотів про жінок (Frauenwitze), отриманих з різних порталів мережі Інтернет, були встановлені п'ять основних тематичних груп соціальних ролей жінки, які відповідають таксономії Л. Е. Кооістри, Л. Ю. Щипициної [16, 48-53] (табл. 1.):

Таблиця 1 – Тематичні групи соціальних ролей жінки в німецьких побутових анекдотах

№	Тема	Типи соціальних ролей
1	Родинне коло	(seine) Frau, Ehefrau, Mutter, Witwe, Tochter
2	Господарювання	Dame des Hauses, Ehefrau, Frau
3	Статеві відносини	Frau, Mädel
4	Зовнішній вигляд	Frau, Freundin
5	Жінка-водій	Frau, Ehefrau
6	Інші	Dame, Freundin, Nachbarin, Emanze, Frau, gute Fee

Як показують статистичні дані, близько третини всіх випадків становлять анекдоти, у яких жінка виступає в одній з соціальних ролей *родинної сфери* – найчастіше, у ролі дружини й матері (1), які відомі

майже кожній жінці певного віку. У цю ж групу увійшли анекдоти, у яких йдеться про прагнення жінки вийти заміж (1, 2): (1) *«So, Uschi», forscht die Mutter, «du willst also den Kurt heiraten. Liebst du ihn denn auch?» «Aber sicher, Mutti, den auch!»*; (2) *«So, ein Kind bekommst du?» schimpft der Vater, «und nun willst du sicher gleich heiraten, was?» - «Ja schon», seufzt die Tochter, «wenn ich nur wußte, wen?»*. Осміяна у кожному з наведених анекдотів необачність молодої жінки (1, 2) у ролі дочки має "присмак" скорботи та печалі, які є природними, виходячи з описаних в анекдоті умов ситуації. Дівчина змальовується як незріла людина, що переважно піклується про розваги, а про наслідки розваг турбується запізно. Крім того, у (1) зафіксована надмірні цікавість матері, яка ґрунтовно "досліджує" питання заміжжя своєї дочки, занадто піклуючись про неї.

Група анекдотів, пов'язаних спільною темою *"господарювання"*, за змістом є дуже близькою до попередньої, тому що за своєю соціальною роллю головна героїня тут також найчастіше виступає дружиною. У німецьких анекдотах, пов'язаних із домашнім господарством, комбінують жінку (взагалі) і господарку будинку, в результаті чого спостерігається значно більша кількість анекдотів даного типу: (3) *Warum gibt es mehr Frauen als Männer auf der Welt? Weil es mehr zu putzen als zu denken gibt*; (4) *Wieviel Neger braucht man um ein Zimmer zu putzen? Keinen, das ist Frauenarbeit!*; (5) *Warum haben Frauen so kleine Hände? Damit sie beim Putzen besser in die Ecke kommen!*; (6) *Die Frau gehört in die Küche, die Küche in den Keller, der Keller unter Wasser gelegt und darin eine Starkstromleitung fallen lassen.* Переважна більшість анекдотів господарчої групи (3-5) має бінарну будову, у якій переплітаються будинок та звичайні жіночі справи із будь-якими іншими сферами життя (всесвіт (3), расові питання (4), фізіологія (5) тощо). Для початкової частини характерним є квеситивне введення тематичного блоку, який становить цікаву для мовця ситуацію. Емоційно маркована фінальна частина містить рематичну, комічну інформацію, яка позиціонує жінку виключно в господарчій сфері. У випадку інакшої будови (6) також важливим залишається паралелізм та бінарність кожної конструкції, яка містить граматичний повтор попередньої.

Третьою за численністю групою є анекдоти про *статеві відносини* та статеві органи. Виходячи з типових соціальних ролей жінок, сексуальні відносини є актуальними для дружини і дочки своїх батьків (7), що зближує вказаний прошарок анекдотів з першим тематичним угрупованням. Поширеною у вказаній тематичній єдності підтемою виявилася "менструація", яка подається з точки зору блондинки, що порівнюється до терористів, (8), жінки-офіцера поліції (9) тощо: (7) *Die Tochter nach der Hochzeitsnacht zur Mutter: "Mein Mann hat vor mir noch keine andere gehabt!" "Woher willst du DAS denn wissen?" fragt die Mutter unglaubig. "Na ja, er war teilweise noch in Folie!"*; (8) *Was ist der Unterschied zwischen einer Blondine, wenn sie ihre Tage hat, und einem Terroristen? Mit einem Terroristen kann verhandeln*; (9) *Wie heißt ne Polizistin die ihre Tage hat? Red Bull!* Якщо в анекдотах про сексуальні відношення присутні і жінка, і чоловік, адже таке уявлення є традиційним і загально прийнятним, то в разі менструації – ситуація змальовується виключно стосовно жінки та характеризує такий її стан як надагресивний.

Згідно зі статистичним даними, тема *"зовнішній вигляд"* (10), до якої також відносяться анекдоти про вік і придбання нового одягу (11), є нечисленними. Це пов'язано з тим, що жінки не приділяють достатньо уваги своєму зовнішньому вигляду, адже традиційно вони багато працюють і на робочому місці, так і вдома, а про свій вік розмовляти вважають недоречним. Цікаво також відзначити, що жінки-подруги, які все ж таки розмовляють про зовнішність, фігуру або вік, є спільницями, а іноді - суперницями, котрі іронізують одна над одною: (10) *Treffen sich zwei Freunde, der eine hat zwei blaue Augen. Sagt der andere: "Woher hast Du denn die blauen Augen?" Sagt der: "Ach, ich war neulich im Kaufhaus einkaufen." "Und?" "Na ja, da bin ich dann mit der Rolltreppe gefahren." "Und??" "Und vor mir war so eine richtig heiße Frau; die hatte einen superkurzen Minirock an." "Ja, und???" "Das sah echt spitze aus, bis auf ... - der Rock klemmte zwischen ihren Po-Backen." "Und????" "Na - da hab ich ihn dann halt rausgezogen." "Aha! Daher das eine blaue Auge. Und das andere?" "Als ich nun eindeutig festgestellt habe, daß sie damit nicht einverstanden war, habe ich den Rock wieder zurückgesteckt*; (11) *Das Punker-Girl fragt die Verkäuferin im Kaufhaus: Kann ich die Klamotten umtauschen, wenn sie meinen Eltern gefallen sollten?...".* У (11) розмова двох абсолютно незнайомих людей тісно сплетена із віковими особливостями дівчинки-підлітка, яка у всьому протистоїть своїм батькам, навіть, у виборі одягу, а тому тема зовнішнього вигляду "перетинається" із сімейними відносинами. У (10) непряме розкриття основної теми досягається шляхом переказу одного чоловіка іншому історії, на результати якої той звернув увагу. Роль жінки є в такому анекдоті центральною, проте явно не вираженою, хоча власне її дії та реакція відображаються повною мірою.

У порівнянні з кількістю анекдотів про жінку в сфері родини тема "*жінка-водій*" не є особливо розповсюдженою. У загальній кількості анекдотів про керування автомобілем, автоінспекцію й дорожній рух частка анекдотів про жінку становить приблизно одну десяту всіх випадків. Усе це пов'язано з тим, що за кермом жінка зовсім недавно, а до того вона не мала можливості керувати автотранспортом взагалі: (12) *Warum gibt es in der Tiefgarage Frauenparkplätze? Damit die Frauen die Autos von den Männern nicht beschädigen können*; (13) *Seufzt die junge Frau nach dem Unfall auf: »Ich sehe es ja ein: Alles meine Schuld ... meine Unachtsamkeit, meine ...«Der andere Unfallteilnehmer versucht sie zu trösten: »Ich bitte Sie, auch mich trifft ein Teil der Schuld. Ich sah Sie doch schon auf 300 Meter Entfernung.» «Wie leicht hätte ich da durch den Zaun, über diesen Graben hier in die Gärtnerei ausweichen können...»*. Спроба пом'ягшити

страждання жінки у (13) призводить лише до гіперболізації кумедного. Таким чином, розкривається нездатність жінки правильно керувати автомобілем, що, традиційно, є прерогативою чоловіків.

Звичайно, названими темами анекдоти про жінок не обмежуються. Також виділяються в гумористичному дискурсі анекдоти про проведення жінкою вільного часу (кіно, сауна, поїздка у відпустку, ресторан і т.п.) і поодинокі анекдоти на різноманітні теми, об'єднані у вказаній класифікації в групу "*інші*". Необхідно відзначити, що в зібраному для проведення цього дослідження корпусі анекдотів жінка практично не вміщується в середовище виконання професійних обов'язків, навіть в офісі. Тим самим отримані результати не відповідають даним Г. Г. Слишкіна, який виявив 10% анекдотів, в яких соціальна роль жінок пов'язана з певною професією [2, 2]. Правда, у відношенні соціального статусу цих професій висновки цього дослідження та висновки Г. Г. Слишкіна збігаються. Нечисленні ролі, які стосуються сфери професійної діяльності жінки, викривають її досить невисокий соціальний статус або пов'язані з уже названими сферами: "домашнє господарство" або "зовнішній вигляд" (акторка, модель, домогосподарка). Відносно джерела доходів жінок вказується вдале одруження (15) або, що характерно для німецького корпусу анекдотів, розлучення (14), яке пов'язано з соціальним захистом жінок у Німеччині: (14) *Die Scheidung hat viele soziale Vorteile: Denn mal ehrlich, ohne Scheidung hätten doch viele Frauen gar kein Einkommen*; (15) *»Mutti«, fragte die heiratsfähige Tochter, »was ist besser: eine Liebesheirat oder eine Vernunftehe?« »Am besten«, meinte die Mutter, »ist eine vernünftige Liebesheirat«*. Такі анекдоти переважно лаконічні за формою, проте розкривають складну ситуацію взаємовідносин та економічних питань, що з ними пов'язані.

Стереотипи-уявлення, які розглядаються далі, будуються за вербальною формулою:

всі (багато хто) X є Y

або *всі (багато хто) X роблять Y*,

де *X* називає членів певної соціальної або етнічної групи, а *Y*, відповідно, називає їх типову якість або дію.

У результаті проведеного аналізу *змісту* анекдотів зазначених тематичних груп виявлені найпоширеніші, отже, стереотипні уявлення про типові риси або дії жінок:

1) *Сфера "родинне коло":* (Усі) жінки прагнуть вийти заміж; (Багато хто із) дружин незадоволені чоловіком, (Багато хто із) дружин зраджують чоловіка, На жінку витрачається багато грошей;

2) *Сфера "господарювання*": Жінка повинна займатися домашнім господарством;

3) *Сфера "статеві відносини":* (Усі) жінки мріють про секс;

4) *Сфера "зовнішній вигляд":* Найважливіше в жінці – зовнішній вигляд;

5) *Сфера "жінка-водій":* (Усі) жінки погано водять машину/ паркуються;

6) *Інші*: (Багато хто з) жінок є не дуже розумними; (Усі) жінки надмірно говіркі [16, 48-53].

Вказаний набір стереотипних уявлень про жінку в німецьких побутових анекдотах частково пов'язаний із специфікою матеріалу. Досить невеликий за обсягом, він вартий сприйняття як певної тенденції.

У сфері "родинне коло" одночасно зі стереотипом "Усі жінки прагнуть вийти заміж" (1-2) існує стереотип "Багато жінок незадоволені сімейним життям", хоча на перший погляд цього невидно (16), а також "Багато дружин зраджують чоловіка" чи мріють про це (17): (16) »Dieses Jahr sollten wir uns an unserem Hochzeitstag mal so richtig amusieren.« sagt der Ehemann am Fruhstuckstisch, Darauf seine Frau: »Eine groβartige Idee, Schatz. Nur eine Bitte hab' ich. Solltest du früher heim kommen, dann schlieβ bitte nicht von innen ab!«; (17) Eine junge Dame sitzt einer alteren im Cafe gegenüber. Die junge zündet sich eine Zigarette an. Meint die ältere entrüstet: »Ich würde eher einen Ehebruch begehen, als offentlich zu rauchen!« »Na ja, ich würde auch lieber b..., aber ich habe leider nur dreiβig Minuten Mittagspause, gute Frau!«. Прагнення жінки вийти заміж, нехай ненадовго або не в перший раз, ілюструється і в німецьких побутових анекдотах і пов'язане з поширеною думкою, що жінка повинна обов'язково реалізувати себе в родині. Жінка готова побачити пропозицію вийти заміж навіть там, де це не малося на увазі, порівн.: (18) »Es ist endlich an der Zeit, daß du heiratest!« mahnt die Mutter. »Ich verstehe nicht, warum du es plötzlich so eilig hast, mich unter die Haube zu bringen!« wundert sich die Tochter. »Weil es ein schlechtes Licht auf uns wirft – alle deine Freundinnen sind bereits geschieden, und du bist noch nicht einmal verlobt!«. Спроба "бути такими як усі" може зламати життя дівчини. Проте така ситуація цікавить мати якнайменше, що призводить до кумедної ситуації – "гонитві за заміжжям" – будь-якою ціною. Недалекобачність матері як жінки гіперболізується в трьох рядках цього анекдоту.

Досягнувши своєї мети (чи мети батьків (18)), жінка розуміє, що сімейне життя не таке романтичне, як це здавалося до заміжжя, і починає іронізувати або навіть критикувати чоловіка. Стереотипні уявлення в анекдотах, що ілюструють вказані настрої жінки, можна об'єднати так - "Багато жінок незадоволені

сімейним життям": (19) »Ich bin die unglücklichste Frau der Welt«, jammert die junge Ehefrau. »Schon sechs Tage nach der Hochzeit lieht mich mein Mann nicht mehr.« -»Liebes Kind«, tröstet die Mutter, »selbst Gott muβte sich am siebten Tage ausruhen!«; (20) »Ist ja toll, wie schlank du geworden bist. Hast du ein Geheimrezept, Carla?« »Das Rezept ist meine Ehe. Dieser ununterbrochene Ärger zehrt mich auf.« »Ja, warum läβt du dich denn nicht scheiden?« »Weil ich mein Traumgewicht noch nicht habe!«. Так у (19) незадоволення жінки відчутно вже на шостий день її шлюбу. Вже ця незначна дата спільного життя частково сприяє кумедності всієї ситуації. Не розуміння найпростіших істин викриває дурість молодої жінки. У (20) розкривається складне сплетіння сімейної драми і зовнішнього вигляду, адже саме через проблеми у родині героїня втрачає зайву вагу. Небажання покинути чоловіка через невідповідність свого зовнішнього вигляду бажаному також є проявом гіперболізовано представленої дурості жінки.

Окремий пункт невдоволення чоловіком виникає у сфері сексуального життя, що розглядається нижче, у темі "статеві відносини". З такої незадоволеності сексуальними відносинами в родині частково випливає вказана поведінка жінки, що описується стереотипним уявленням "Багато дружин зраджують чоловіка" (17), що дуже тісно пов'язано з темою родинного кола. Поряд із цим стереотипом в анекдотах часто зустрічається уявлення про чоловіка, що незадоволений сімейним життям або зраджує дружині (21) Herr Meier hat mit einer anderen Frau Sex. Seine Frau kommt in das Zimmer rein und fragt: "Was machst du denn da?!" Herr Meier stammelt: "Ich übe schon mal für dich!". Нерідкі й анекдоти, що показують невдоволення або взаємні зради чоловіка й дружини: (22) Der Arzt zu Gudrun: „Wie steht es eigentlich mit Ihrem Sexualleben?" „Das ist in Ordnung und sehr rege. Wie es sich bei meinem Mann verhält, weiβ ich nicht, er erzählt mir ja nichts!". Предметом жартів є також той факт, що жінка як дружина або екс-дружина після розлучення вимагає багато грошей (23, 24): (23) Was haben Frauen und Tornados gemeinsam? Wenn sie kommen, sind sie heiß und innig, und wenn sie wieder gehen, nehmen sie's Haus und 's Auto mit; (24) Obwohl die Ehe nur noch aus Kleinkriegen besteht, fragt der Mann, was sich seine Gattin zum Geburtstag wünscht. "Ich möchte die Scheidung!" faucht sie. "Tut mir leid, so viel Geld wollte ich eigentlich nicht ausgeben!". У цілому в анекдотах про статеві відносини розкриваються негативні випадки із присмаком гумору та іронії чоловіка над жінкою чи навпаки.

Стереотип "(Усі) жінки мріють про секс" становить основу тематичної групи "статеві відносини", розкритої частково вище. У цей стереотип включається безпосереднє бажання жінки одержати сексуальне задоволення, так і прагнення бачити сексуальний натяк там, де він не передбачався співрозмовником. Особливо цікавими є останні, тому що вони будуються на двозначності окремого слова, фрази або дії й, тим самим, є національно специфічними: (25) Gabi hat einen sehr alten, aber sehr reichen Mann geheiratet. Nach einem halben Jahr vertraut sie ihrer Freundin an:»Es ist Schluß! Trennung von Tisch und Bett!« - »Ach, essen konnte er auch nicht?«.

Сфера "господарювання", пов'язана з уявленням "Жінка повинна займатися домашнім господарством", за кількістю прикладів значно поступається стереотипам зі сфери "родинне коло". Пояснюється це суспільною ситуацією, що змінилася і характеризується виконанням жінкою не тільки домашніх обов'язків, а й професійних, оскільки вона позиціонується як рівноправний член суспільства. Відображенням цього є існування не тільки традиційних уявлень, що відводять жінці місце на кухні (3-6, 26), але й висміювання невміння жінки готувати (27, 28): (26) Früher hat man Mädchen gefunden, die kochen konnten wie ihre Mütter. Heute findet man Mädchen, die saufen können, wie ihre Väter!; (27) »Wie soll ich denn die Würstchen kochen?« fragt die junge Ehefrau ratlos. Da meint die Mutter: »Einfach so wie damals den Fisch!« Als das Essen fertig ist, sagt die junge Frau enttäuscht: »Viel ist ja nicht mehr dran, wenn sie ausgenommen sind.«; (28) "Können Sie kochen, Marie?" "Jawohl, gnädige Frau, auf beiderlei Art." "Was heiβt das?" "Je nachdem, ob Gäste wiederkommen sollen oder nicht". Ситуація у (26) вказує не стільки на місце жінки на кухні, скільки на негативні наслідки рівності жінок та чоловіків, оскільки через останнє жінки призвичаїлися до таких чоловічих звичаїв, як пиятика.

Зміни останніх років, а також різниця в сприйнятті ролі жінки в різних культурах, ілюструє такий анекдот: (29) An einem Emanzen-Kongress in Österreich: Frauen verraten Tricks, wie sie ihre Männer erziehen. 1. Brigitte aus Österreich: Also, ich sage zu meinem Peter: "Peter ich werde dir deine Hemden nicht mehr bügeln! Ich sehe am 1. Tag nichts, ich sehe am 2. Tag nichts, am 3. Tag, siehe da, er bügelt seine Hemden." Rasender Beifall der Kongressteilnehmerinnen. 2. Yvonne aus Paris: Isch sage zu meinem Jean: "Jean, isch nix mehr pütz die Clo! Isch sehe 1. Tag nix, isch sehe 2.Tag nix, am 3. Tag, voilá, er pütz die toilet." Rasender Beifall. 3. Nun kommt Fatima aus Istanbul: Ich sag zu Achmed: "Achmed, ich nix mehr koch. Ich sehe 1. Tag nix, ich sehe 2. Tag nix, ich sehe 3. Tag wieder ein bisschen mit linke Auge...". Наведена замальовка чітко розмежовує територіально та релігійно різні групи людей та позиціонує жінку в них. Якщо для Європейських країн вплив емансипації виявився вирішальним у зміні ролей та обов'язків чоловіка і дружини, то в ісламських країнах, як і раніше, домінує чоловік, оскільки значення релігійних доктрин, за якими саме жінка повинна підкорюватися, є набагато більшим за світські закони.

Стереотипне переконання "Найважливіше в жінці – зовнішній вигляд" представлено в проаналізованих анекдотах і у свідомості жінок, і чоловіків. Перше проявляється в прагненні жінок поліпшити свої

зовнішні дані, фігуру (20) або в критиці зовнішніх даних чи зовнішнього вигляду подруг (30): (30) »Todschick, aber wirklich todschick dein neuer Tennisdreß«, bewundert die Freundin das Gedicht in Weiß. »Was heißt hier Tennisdreß?« erwidert das andere Mädchen leicht erstaunt. »Das ist mein Brautkleid«. Ставлення чоловіків до зовнішнього вигляду жінок характеризується інакше. З одного боку, чоловіки жартують над зовнішнім виглядом жінки (31), з іншого боку, чоловіки цінують зовні привабливих жінок, у тому числі, важливу роль відіграє сексуальна привабливість (10, 32, 32): (31) Die dezente Anmache im Cafe: "Sie ahnen gar nicht, unbekannte schöne Frau, um wieviel hübscher Sie nach dem Cognac im Kaffee sind!""Ich habe doch gar keinen getrunken!""Aber ich!"; (32) Die flotte Inge kommt in die Apotheke und sieht dort eine Waage. Sie wirft einen Groschen in den Schlitz und stellt sich auf die Plattform. Entsetzt schreit sie auf, zieht ihren Mantel aus und wiegt sich aufs neue. Wieder blankes Entsetzen. Sie wirft Pullover und Schuhe ab - das Ergebnis befriedigt sie nicht. Gerade hat sie den Reißverschluß ihres Rockes geöffnet und kramt nach einem weiteren Groschen, da eilt beflissen der ältliche Apotheker mit einer Handvoll Zehner herbei und keucht: „Ab jetzt, mein Fräulein, geht das auf Rechnung des Hauses"; (33) Hübsches Mädchen in der U-Bahn. Der ihr gegenüber sitzende junge Mann tastet sie mit gierigen Pupillen von oben bis unten ab. Nach einer Weile sagt das Mädchen spitz: „Würden Sie mich jetzt bitte wieder anziehen? Ich muß an der nächsten Station aussteigen". У цій категорії переважно виникають типові ситуації (31) або бажані для чоловіків нереальні ситуації, тому комбінується не тільки гумор, а й фантазії протилежної статі. Сигналом мобільності анекдоту як жанру, що реагує на зміни в житті суспільства, є поява текстів, у яких показується прагнення жінок скористатися пластичною хірургією: (34) "Herta, Sie tragen heute sicherlich keinen BH!" -"Wie kommen Sie darauf?" - "Ihre Gesichtshaut ist so glatt". Висміювання результатів невдалої хірургічної операції задля зміни зовнішності міститься у кожному такому анекдоті.

Стереотип “(Усі) жінки погано водять машину/паркуются” напряму пов'язаний із незначним строком існування поняття “жінка-водій”. У дослідженому матеріалі було встановлено не тільки анекдоти про невміння жінок керувати автомобілем (13), а й про невміння паркуватися (12, 35): (35) Erstmals kommandiert eine Frau das Space Shuttle. Naja, warum nicht? Da oben muß sie ja nicht rückwärts einparken; (36) Fahren zwei Frauen mit dem Auto die Landstraße entlang. Plötzlich bleibt das Auto stehen. Fragt die Beifahrerin besorgt: "Helga, was ist denn jetzt passiert?" Antwortet Helga: "Ach, das Benzin ist alle." Sagt die Beifahrerin voller Bewunderung: "Mensch Helga, Du kennst Dich ja mit Autos aus. Ich wäre glattweg weiter gefahren!". У (35) керування транспортним засобом та, точніше, вміння паркуватися переходить зі звичайної ситуації на землі у всесвіт. У (36) висміюється також недалекоглядність жінок та рівень їх знань автомобіля та його функціонування.

Стереотипи, не пов'язані з певною тематичною групою (шостий пункт наведеної класифікації), стосуються таких якостей жінки, як недостатній розум і надмірна говіркість. Перший із зазначених стереотипів представлений також у всіх інших групах, де змальовуються випадки від відвертої дурості жінок, особливо блондинок, до простодушності, жінок і закінчуючи випадками, коли жінка виявляє певну кмітливість. Але все-таки переважними є випадки, що представляють жінку, яка не володіє особливим розумом, причому цей факт нерідко по'єднується з необхідністю жінки піклуватися про свій зовнішній вигляд: (37) Was ist eine Blondine mit Schokoladenüberzug? Die wohl dümmste Praline der Welt; (38) Was macht eine Blondine, wenn sie sich mit beiden Händen die Ohren zuhält? Sie versucht, einen Gedanken zu fassen. У будь-якому разі, незначні розумові здібності жінки стають центром переважної більшості анекдотів.

У стереотипі “надмірна балакучість жінки” сполучається прагнення говорити багато і без теми, говорити красномовно, а також бажання суперечити співрозмовникові: (39) Frau Pitsch sagt zu ihrer Nachbarin: „Wir sollten versuchen, in Frieden miteinander zu leben. Ich verbreite in Zukunft keine Lügen mehr über Sie, wenn Sie mir versprechen, die Wahrheit über mich zu verschweigen!". Не обов’язково при значному розмірі репліки повинен бути хоч якійсь сенс, адже саме в цьому розкривається балакучість у гротескній формі.

Що стосується адекватності відображення ціннісної системи певного суспільства в анекдотах, то через їх жанрові особливості в них помічена орієнтованість на негативні якості будь-якого суб’єкта чи об’єкту, адже однією з функцій анекдотів є викриття й висміювання негативних рис [15, 169-170]. Проте навіть з огляду на цей факт, не можна не визнати, що анекдот як фольклорний жартівливий текст відбиває історично сформовану систему цінностей, у тому числі, й по відношенню до соціокультурної значимості гендерних ролей певного суспільства.

Уже при першому наближенні до об’єкта дослідження розкривається його складність. Концепт “жінка” у німецькому побутовому анекдоті репрезентується низкою стереотипів, які, переважно, викривають негативні риси жіночої натури та її слабкості, акцентуючи на її недосконалості. Навіть на такому рівні аналізу об’єкта дослідження стає очевидним, що подальше вивчення концепту “жінка” та стереотипів, пов’язаних із ним, слід провести на більшій кількості анекдотів та залучити до вивчення гендерного аспекту дослідження концепту “чоловік” із подальшим порівнянням представлених концептів на матеріалі анекдоту. А наведені міркування можуть дати поштовх до вивчення гендерних концептів у перспективі, де особливої вагомості набуває дослідження концептів “чоловік” і “жінка” також в інших

жанрах гумористичного та, навіть, художнього дискурсів, що є вельми актуальними питаннями для сучасної німецької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Любимова Н. В. Гендерные стереотипы сегодня / Н. В. Любимова // Гендер : язык, культура, коммуникация : док. II международ. конф., 22-23 ноября 2001 г. – М. : Рудомино, 2002. – С. 227-235.
2. Слышкин Г. Г. Гендерная концептосфера современного анекдота / Г. Г. Слышкин // Гендер как интрига познания. Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации. – М. : МГЛУ, 2002. – Режим доступа к журн. : - http://www.vspu.ru/~aviology/ggs/ggsart2.htm (cited 04.11.07).
3. Kotthoff H. Spass Verstehen. Zur Pragmatik von konversationellem Humor / Kotthoff H. – Tübingen : Niemeyer, 1998. - Kapitel 1. - Режим доступу до документу : http://home.phfreiburg. de/kotthoff/publikationen.htm (cited 04.11.07).
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підруч. / Кочерган М. П. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Академія, 2006. – 464 с. – (Альма-матер).
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. / Бацевич Ф. С. – К. : Академія, 2004. – 344 с. – (Альма-матер).
6. Quasthoff U. Soziales Vorurteil und Kommunikation – Eine sprachwissenschaftliche Analyse des Stereotyps. Ein interdisiplinarer Versuch im Bereich von Linguistik, Sozialwissenschaft und Psychologie / Quasthoff U. - Frankfurt am Main : Niemeyer, 1973. – 167 S.
7. Донец П. Н. К типологии стереотипов / П. Н. Донец // Социальная власть языка. – Воронеж, 2001. – С. 183-187.
8. Мануковский М. В. Измерение и фиксация составляющих стереотипа методом семантического дифференциала / М. В. Мануковский // Межкультурная коммуникация : современные тенденции и опыт : Материалы первой Всероссийской научно- практической конференции 19 ноября 2003 г. – Нижний Тагил, 2003. – Ч. 3. Межкультурная коммуникация и современные лингвистические теории. – С. 151-158.
9. Флотская Н. Ю. Гендерные стереотипы и проблема формирования половой идентичности / Н. Ю. Флотская // Гуманитарные исследования и гуманитарное образование на Европейском Севере: сб. материалов международ. конф. - Архангельск : Поморский гос. ун-т, 2002. – С. 243-247.
10. Koller W. Stereotypes und Stereotype. Sozialpsychologische und linguistische Aspekte / W. Koller // Nationale oder kulturelle Identitaten? Zur Landeskunde der deutschsprachigen Länder. – Troms : Francke Verlag, 1997. – S. 71-92.
11. Heringer H. J. Interkulturelle Kommunikation / Heringer H. J. – Tubingen : Francke Verlag, 2004. – 42 p.
12. Грушевицкая Т. Г. Основы межкультурной коммуникации: учебник [для вузов] / Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003.– 342 с.
13. Красных В. В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология: курс лекций / Красных В. В. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 324 с.
14. Трофимова Е. И. Терминологические вопросы в гендерных исследованиях / Е. И. Трофимова // Общественные науки и современность. – 2002. – № 6. – С. 178-187.
15. Гришаева Л. И. Анекдот как способ фиксации социальных норм и морально-этических ценностей социума / Л. И. Гришаева // Эссе о социальной власти языка. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 169-179.
16. Кооистра Л. Е. Особенности проявления русских и немецких гендерных стереотипов в анекдотах о женщинах / Л. Е.Кооистра, Л. Ю. Щипицина // Вестник ВГУ. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2005 – № 1. – С. 48-53.